PŘÍBĚH VOJÁKA SKUPINY ARMÁD SEVER

Před branami Leningradu

William Lubbeck a David B. Hurt

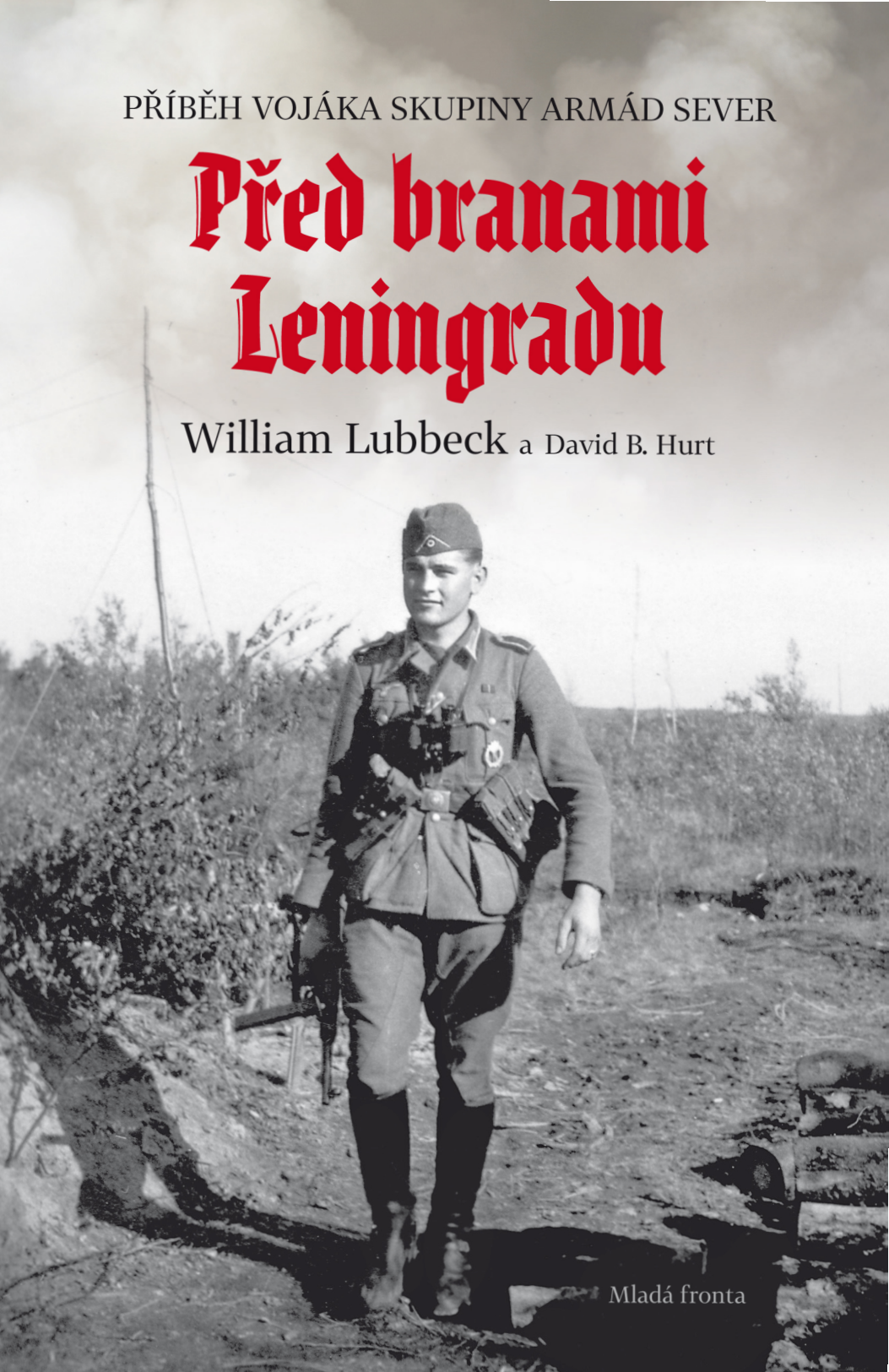

Mladá fronta

Před branami Leningradu

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

William Lubbeck a David B. Hurt

Před branami Leningradu – e-kniha
Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

PŘÍBĚH VOJÁKA SKUPINY ARMÁD SEVER

Před branami Leningradu

William Lubbeck a David B. Hurt

arma & musae

Mladá fronta

Přeložil Jan Nemejovský

© William Lubbeck and David Hurt, 2006
Translation © Jan Nemejovský, 2007, 2019

ISBN 978-80-204-5109-5 tištěná kniha
ISBN 978-80-204-5465-2 ePub
ISBN 978-80-204-5467-6 Mobi
ISBN 978-80-204-5466-9 PDF

OBSAH

Předmluva 7
Úvod 9
Prolog 15

1. Venkovská výchova 32
2. Za nacistické diktatury 49
3. Válečná předehra 61
4. Bojový výcvik 77
5. Válka na Západě 93
6. Blitzkrieg do Sovětského svazu 111
7. K branám Leningradu 127
8. Zima v Uricku 140
9. Protiútok u Volchova 162
10. Děmjanský koridor 177
11. Držíme linii u Ladogy 190
12. Důstojnickým kandidátem 206
13. Válečná škola 214
14. Návrat na frontu 223
15. Ústup do Říše 239
16. Katastrofa 254
17. Cena porážky 267
18. Poválečné Německo 281
19. Nový život v cizině 294
Epilog 314
Poděkování 322

Přílohy 323
Poznámka na závěr 327

MAPY

Východní a Západní Prusko počátkem dubna 1945 14
Německo 1937 31
Postup 58. pěší divize květen – červen 1940 92
Fronta skupiny armád Sever v roce 1941 126
Fronta skupiny armád Sever v roce 1942 161
Leningradský sektor 1943 189
Okupované Německo v roce 1945 266

PŘEDMLUVA

Vyprávěním svého příběhu nechci nikoho ani ohromit, ani se prezentovat jako nějaký hrdina. Stejně tak jako miliony jiných vojáků na frontové linii ve druhé světové válce i já byl jenom obyčejný voják, který poslouchá rozkazy a koná své povinnosti. Hrdinové, to jsou ti moji kamarádi, kteří se nikdy nevrátili domů a zůstali, často ani nepohřbení, ležet kdesi v dalekých polích.

Bůh měl se mnou jiné plány a ušetřil můj život. Toto svědectví mých zkušeností je památníkem služby v armádě a památníkem obětí vojáků, kteří se nevrátili.

Tato kniha je také věnována Anneliese, jež sloužila jako zdravotnice Červeného kříže v německých polních nemocnicích a ošetřovala raněné vojáky během posledních dvou let války. Z osobního hlediska se snad ani slovy nedá vyjádřit, jak jsem jí neskonale vděčný za naději, kterou mi její láska dávala během těch dlouhých let v boji a za ta desetiletí šťastného manželství, jež jsme po válce spolu prožili.

Během jedné cesty do Německa v létě roku 2003 naše dcera objevila naši korespondenci s Anneliese. Když jsem si ty dopisy četl, vyvolaly ve mně hořké i příjemné pocity, ale také mi pomohly získat pocit uzavřené kapitoly. Rovněž jsem pocítil úlevu, že se mohu podělit o své válečné zkušenosti se svou rodinou a širším publikem.

Doufám, že moje vzpomínky přispějí veřejnosti k pochopení toho, co byla druhá světová válka, zvláště pak jakou brutální povahu měly boje na východní frontě. Obzvláště Američané často chybně chápou motivaci německých

vojáků, kteří bojovali ve druhé světové válce. Většina obyčejných vojáků nebyli žádní Hitlerovi stoupenci či zastánci nacistického režimu, ale prostě a jednoduše patriotičtí Němci, kteří chtěli sloužit své vlasti.

Jsem hluboce zavázán lidu Spojených států za to, že přijal moji rodinu a mne jako své spoluobčany a že nám dovolil uskutečnit náš americký sen. Doufám, že tento příběh pomůže občanům mé adoptivní země získat úplnější pohled na různorodé životní zkušenosti amerických přistěhovalců.

WILLIAM LUBBECK
červenec 2006

ÚVOD

Četba událostí líčených z první ruky, od vojáka, který pochodoval do Ruska s Napoleonovou armádou v roce 1812, mi tento dávno minulý konflikt personifikovala takovým způsobem, který všeobecné dějiny nikdy nedokáží. Na konci četby Deníku napoleonského pěšáka od Jakoba Walterse jsem nabyl přesvědčení, že jeden současnější pamětník války v Rusku, William Lubbeck, by měl také vyprávět o svých pozoruhodných zážitcích německého vojáka za 2. světové války.

Zatímco z dnešního pohledu my často vnímáme minulost jako sled nevyhnutelných událostí vedoucích k naší současnosti, Lubbeck prožíval odvíjející se historii takového zápasu, ale nebyl si jistý ani svým osudem, ani jeho dalekosáhlejšími důsledky. Jeho skromnost způsobila, že bylo velmi obtížné ho přimět, aby se o svou výjimečnou zkušenost podělil, ale nakonec došel k názoru, že svědectví přeživšího německého vojáka by mohlo posloužit k uctění památky jeho padlých kamarádů. Navíc vzpomínky by mohly pomoci i modernímu čtenáři vytvořit si širší pohled na stále vzdálenější válku.

Vlastní proces psaní znamenal bezpočet hodin natočených rozhovorů, stejně jako ještě delší dobu strávenou přepisováním pásků. Vzpomínky se nevynořují chronologicky, takže jak se příběh postupně vynořoval, bylo třeba upřesňovat a dotvářet stále více detailů a doplňovat mezery. V tomto úkolu se ukázala jako neocenitelná Lubbeckova válečná korespondence s jeho manželkou Anneliese. S její pomocí si vybavil nejen události, ale dokázal si upřesnit

i různé osobní pocity z různých období války. *Dějiny jedné divize* od Kurta von Zydowitze, *Die Geschichte der 58. Infanterie Division 1939–1945* (Poznaň, 1952) byly také neocenitelným zdrojem, který Lubbeckovi pomohl s rozsáhlejší chronologií.

Po mnoha letech strávených v USA Lubbeck obvykle používal nemetrické míry a váhy. Kvůli důslednosti jsme ponechali americké používání yardů, mílí, stupňů Fahrenheita a dalších údajů v celém textu, občas jsme přepočítávali z metrického systému. Také v dalších případech používal americkou syntaxi, např. spolu s termíny jako „gung-ho" a „boot camp". U vojenských hodností používal rozlišení v němčině, a to je zde uvedeno v závorkách. *(Podobný přístup zvolila česká redakce u zeměpisných jmen, jež autor uvádí v němčině – současné pojmenování nalezne čtenář v přílohách na konci knihy. Výjimku tvoří popisky na mapách, uvedené v knize v anglické transkripci, ty uvádíme v jejich současně užívané podobě; pozn. české redakce.)*

I když si Lubbeck přirozeně dnes osvojil větší přehled o válce než tehdy, když v ní sloužil, cílevědomě jsme se rozhodli omezit se v této práci jenom na jeho osobní zkušenosti v té době, spíše než abychom zahrnuli různé přehledy, kritiku nebo všelijaké „co kdyby". Soustředili jsme se výhradně na jeho činy, jeho pozorování a jeho pocity během těch bouřlivých let.

Zatímco on sám od svého příjezdu do Ameriky nikdy o válce nijak obšírně nehovořil – ve skutečnosti se tomu bránil – jak pokračovaly naše rozhovory, ta záplava informací, která proudila na povrch, na mne učinila obrovský dojem. Desetiletí rychle míjela, když začal hovořit o svém předchozím životě jako německý občan a voják bojující za Německo, a za tím sečtělým, penzionovaným americkým

inženýrem se začala jasně rýsovat postava toho energického mladého muže z fotografií.

V době před 2. světovou válkou i během ní se to, jak německý lid vnímal tehdejší události, ostře lišilo od toho, jak je vnímali Američané. Pokud se na tyto události podíváme z jiného úhlu, neznamená to, že bychom tím oslabovali morální princip příčin, kvůli nimž Spojené státy a západní Spojenci ve válce bojovali, ale spíše by nám to mělo pomoci pochopit, proč ti vzdělaní civilizovaní Němci byli připraveni bojovat a umírat za takový režim.

Ve svém líčení nám William Lubbeck vysvětluje, jak mu počáteční úspěchy nacistického režimu při obnově síly a prestiže Německa pomohly získat širší podporu veřejnosti. Tvrdí však také, že mnoho Němců stejně nacistům nevěřilo a dokázalo rozeznat temnou stránku Hitlerovy diktatury. Tento rozpor vyvolává otázku, proč byli mnozí Němci připraveni zahájit válku, třebaže měli hluboké a narůstající pochybnosti o své vládě.

V utváření německého veřejného mínění sehrála velkou roli nacistická propaganda, která manipulovala různými hluboce zakořeněnými názory lidí o světě. Nakonec většina Němců přijala za své tvrzení, že válka je nevyhnutelná, aby byly napraveny nespravedlnosti, které národu přinesl Versailleský mír a byl odstraněn Evropě hrozící stalinistický komunismus.

Zatímco Lubbeck schvaloval znovuvybudování německé ekonomické a vojenské moci a věřil ve spravedlivost požadavků své země, byl proti represivní povaze nacistického režimu a proti radikálnímu extremismu. Ale navzdory své nedůvěře v Hitlera a nedostatku víry v nacistickou ideologii byl nicméně ochoten vytrvat ve válce celých šest let. Jako u většiny německých vojáků, i jeho boj inspirovala hluboká láska k vlasti, tradiční smysl pro povinnost a základní touha

přežít, které ho – stejně jako jeho kamarády – provázely celou válku.

Narozen v roce 1920, Wilhelm Lübbecke (jak ho po narození pojmenovali) vyrostl na rodinném statku ve vesnici Püggen. Během třicátých let sledoval nástup nacistů a jejich upevnění moci v Německu se smíšenými pocity. Ale jako většina ostatních Němců se i on soustředil především na vlastní kariéru, aby si užil života, spíše než aby se věnoval politice.

Na začátku roku 1938 Lubbeck odjíždí z Püggenu do města Lüneburgu, kde začíná pracovat jako elektrikářský učeň, což byla běžná praxe pro všechny adepty plánující studium elektrotechniky na vysoké škole. O rok později tady Lubbeck potkává Anneliese Berndtovou a začíná vztah, který mu během těch temných válečných let, jež následovala, bude poskytovat neutuchající naději.

Po vypuknutí války v roce 1939 byl Lubbeck povolán do armády a zařazen k rotě těžkých zbraní v jednom z pluků 58. pěší divize. Poté, co prošel svou první bitvou během bleskové války ve Francii, byl poslán do Belgie jako příslušník okupačních jednotek. Na jaře 1941 byl převelen se svou divizí do skupiny armád Sever, připravující se na invazi do Sovětského svazu.

Po zahájení operace Barbarossa téhož léta vyslali Lubbecka jako předsunutého pozorovatele pro houfnice jeho roty. Poté, co německé jednotky pronikly až na předměstí Leningradu, byla jeho skupina vzápětí stažena na předměstí, kde se připojila k ostatním německým silám zahajujícím na začátku mrazivé zimy obléhání Leningradu.

Jak se během následujících let sovětské síly stávaly schopnějšími a silnějšími, Lubbeck bojoval v sérii stále beznadějnějších bitev u řeky Volchov, podél koridoru k Děmjanské kapse, u Novgorodu a u Ladožského jezera.

Brzy poté, co obdržel Železný kříž první třídy, byl Lubbeck v roce 1943 povolán do programu školení důstojníků v Německu. Po návratu na frontu na sklonku léta 1944 se ujal velení své původní roty, která si celý tryznivý rok probojovávala ústup přes Pobaltí zpátky do Východního Pruska.

Když byl po válce propuštěn z tábora válečných zajatců, Lubbeck bojoval o přežití v kalamitních podmínkách hospodářství poválečného Německa. Jelikož měli málo potravin, rozhodl se nakonec se svou ženou riskovat překračování železné opony, aby se dostal na jejich rodinný statek v sovětské zóně. Po šesti obtížných letech pak dospěli ke konečnému rozhodnutí opustit Německo.

Lubbeck emigroval se svou rodinou z vlasti prakticky s ničím a příštích deset let strávil budováním nového života nejdříve v Kanadě a potom ve Spojených státech. Jeho vítězství, vítězství amerického přistěhovalce nad nepříznivými podmínkami a integrací do nové společnosti, je samo o sobě zcela mimořádným příběhem a poskytlo mu jedinečný úhel pohledu pro vyprávění o zkušenostech německého vojáka.

Snažili jsme se převyprávět události v těchto memoárech co nejpřesněji v naději, že tím přispějeme k objasnění historických faktů. Kromě toho, že nám líčení Williama Lubbecka přináší významné nové pohledy na zkušenosti německých vojáků z frontové linie 2. světové války, odhaluje také, jak povaha člověka, jeho hluboký smysl pro povinnost a láska k ženě a k rodině utváří běh jeho života a umožňuje mu přežít a prosperovat tváří v tvář velmi nepříznivým podmínkám během války i po ní.

Je mi ctí sdílet jeho napínavý příběh s širší čtenářskou obcí.

DAVID HURT
červenec 2006

VÝCHODNÍ A ZÁPADNÍ PRUSKO
POČÁTKEM DUBNA 1945

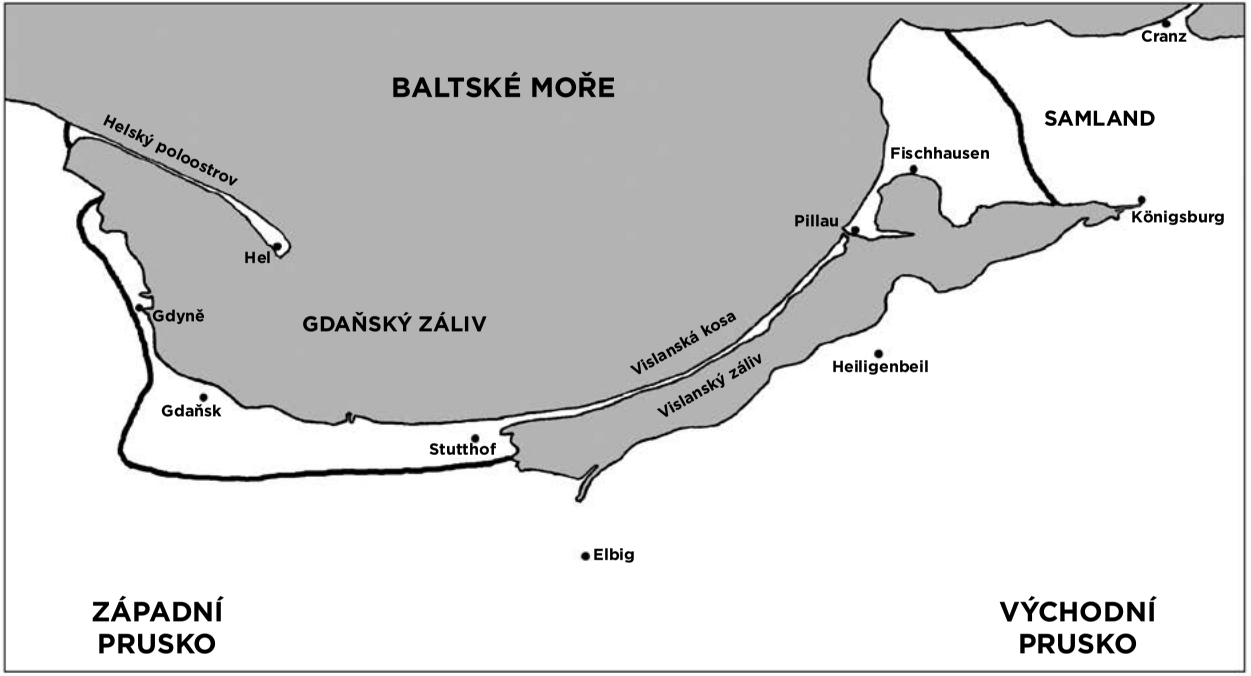

PROLOG

DUBEN – KVĚTEN 1945

POSLEDNÍ ROZKAZY: 16. – 18. DUBNA 1945

To byl konec.

To byl konec mé roty.

To byl konec 58. pěší divize.

To byl asi konec Německa, to byl asi i můj konec.

Za čtyři roky od invaze do Sovětského svazu byl pro mne 16. duben 1945 tím nejhorším dnem celé války. V uplynulých hodinách rota těžkých zbraní, které jsem velel, prakticky přestala existovat.

Tou katastrofou na klíčové křižovatce Fischhausenu nebyla žádná bitva, ale katastrofické vyvrcholení neochabující sovětské dělostřelecké palby, která během předcházejících týdnů pronásledovala náš ústup na západ. Nakonec jsme uvízli v zácpě spousty ostatních německých jednotek, snažících se prodrat jedinou hlavní silnicí vedoucí tímto východopruským městem. Pokračovat dál kupředu se už žádným způsobem nedalo.

Dělostřelectvo čtyř sovětských armád se spojilo s několika stovkami letadel a soustředilo se na tento zahlcený bod, aby zahájilo zničující útok. Každý, komu se nepodařilo uniknout do postranních ulic, podlehl zkáze rozsévané sovětskými raketami, bombami a střelami děl. Dávka sovětského stíhače na západním předměstí Fischhausenu mi provrtala obličej malými úlomky střel a oči mi skoro

zaslepila hlína s krví. Přitom jsem si ale uvědomoval, jaké mám štěstí, že jsem takový drtivý útok vůbec přežil.

Bylo jasné, že ze zhruba stovky vojáků zbývajících z mého oddílu, kteří vstoupili do Fischhausenu, většina při tomto útoku padla. Smrt tolika mých vlastních mužů byla emocionálně zničující, i přesto, že se ztráty vojáků během války tragicky staly běžnou záležitostí.

Nejvíc mne ale šokoval naprostý kolaps vojenského pořádku, ke kterému začalo docházet, ještě než jsme dorazili do Fischhausenu. Až do tohoto okamžiku, dokonce i když vojenské okolnosti nabývaly stále hrozivějších obrysů, se wehrmachtu (německým ozbrojeným silám) dařilo udržovat disciplínu a soudržnost jeho jednotek. Teď byl všude absolutní chaos.

Za těchto našich katastrofálních podmínek se zdálo naprosto nemožné, že se pouze tři a půl roku předtím nám, kteří jsme stáli u bran Leningradu, jevili ti sami Rusové na pokraji naprostého zhroucení. Já jsem však viděl, jak se válečné štěstí vytrvale obrací, jak se Sověti spolu se Spojenci, kteří se k nim přidali, vzpamatovávali, aby v následujících letech přinutili Německo ke strategické obraně.

Když jsem se vrátil v květnu 1944 z důstojnického kurzu na východní frontu, wehrmacht už ustoupil z většiny dobytého sovětského území. Skupina armád Sever, jedna ze tří velkých německých armád na východě, ustoupila z Leningradu do Estonska. Pár týdnů nato byla skupina armád Střed na jih od nás téměř zničena gigantickým sovětským útokem. V následujících měsících jsme ustupovali ještě více na západ, zpátky na území Německé říše.

Od konce ledna 1945 jsem vedl neustále řídnoucí řady své roty těžkých zbraní v neutuchajícím boji proti neúprosnému přívalu sovětských sil razících si cestu do Východního

Pruska. Jasným důsledkem výhody v obrovské převaze vojáků i výzbroje Rudé armády bylo, že se naše situace den za dnem zhoršovala. Nicméně jsme dál bojovali. Měli jsme na vybranou? Tváří v tvář nepřátelům na frontě a s Baltickým mořem za zády jsme měli jenom malou naději, že se někdy dostaneme zpět do středního Německa. Jako zvíře zahnané do kouta jsme prostě bojovali o svůj život.

Když jsem byl koncem března povýšen z nadporučíka (*Oberleutnant*) na kapitána (*Hauptman*), snažil jsem se udržet disciplínu a morálku mezi vojáky pod mým velením. Muži v mé rotě se sice snažili zachovat si své obvyklé sebevědomí, ale nebylo žádným tajemstvím, co nám přinese nejbližší budoucnost. Za těchto okolností se zdálo padnout na bitevním poli mnohem lepší než ty pekelné podmínky, které čekaly německého válečného zajatce v Sovětském svazu.

Jako důstojník jsem se obzvlášť obával upadnout do zajetí Rudé armády. Pokud bych nepadl v boji, čekal jsem, že se buď budu muset vzdát, nebo spáchat sebevraždu. Plánoval jsem, že si poslední kulku nechám pro sebe, i když nebylo vůbec jasné, jestli budu schopen sebrat dost odvahy a použít ji. Jen dva měsíce před mými pětadvacátými narozeninami se mi nechtělo umírat. Dosud se mi dařilo smrti unikat a vyhýbat se tomuto děsivému dilematu.

S Fischhausenem nyní zredukovaným na kouřící sutiny a s Rudou armádou jenom pár mil daleko jsem se vydal s ostatními německými vojáky, kteří to přežili, na západ od města podél hlavní silnice do borovicových lesů.

Na hranicích fyzického vyčerpání a psychologického stresu se moje tělo pohybovalo kupředu téměř jako robot. V hlavě jsem měl prázdno, ale přesto jsem cítil hlubokou zodpovědnost za své muže. Teď bylo mým cílem lokalizovat

ostatní, kteří třeba unikli těm jatkám a schovali se v některém z těch opuštěných domů nebo někde v té spoustě prázdných muničních bunkrů, jimiž se les hemžil.

Písek smíšený s krví z předchozího útoku mi pořád ještě překážel v očích. Klopýtal jsem po straně cesty stěží schopen rozeznat, kam vlastně jdu, nebo co je kolem mne. Asi tak každých dvacet yardů mne jekot dalšího dělostřeleckého granátu přinutil, abych sebou hodil na zem. Když jsem se vyškrábal zase na nohy, potácel jsem se znovu kupředu a přitom se pořád snažil, abych si mrkáním vyčistil oči a byl schopen rozeznat další místo, kde bych mohl najít úkryt.

Snad asi míli od Fischhausenu se na severní straně cesty objevila skupina deseti vojáků z mé roty namačkaná těsně před vchodem do jednoho z těch obrovitých 60 x 100 stop velikých bunkrů maskovaných zeminou. Byl mezi nimi vrchní šikovatel (*Hauptfeldwebel*) Jüchter, vedoucí Trossu (týlového zásobování), pár dalších rotmistrů (*Feldwebel*), dva desátníci (*Obergefreiter*) a několik vojínů (*Schütze*).

„Kde jsou ostatní?“ zeptal jsem se zachmuřeně. Jeden z mužů tiše odpověděl: „Zaútočili na nás bombama, raketama a dělostřelectvem. Přišli jsme o naše koně. Přišli jsme o všechno vybavení. Přišli jsme úplně o všechno. Všechno je zničené. Zůstali jsme jen my.“ Kdokoli další, kdo ten útok přežil, se buď ztratil v nastalém zmatku po útoku, nebo prostě utekl na západ.

Nebylo už toho moc, o čem by se dál mohlo mluvit. Události předchozích hodin a týdnů nás traumatizovaly a vyčerpaly. S nadcházejícím koncem se v bunkru rozhostila ponurá nálada. Vojáci chtěli už jenom nějaké základní informace a směr. Informace hledali u mne, ale já jsem nevěděl o nic víc než oni. Poprvé v této válce jsem byl úplně sám, bez rozkazů kam jít, a neměl jsem tušení, co mám čekat.

Protože jsem naléhavě potřeboval nové rozkazy, řekl jsem svým mužům, že se pokusím najít velitele našeho 154. pěšího pluku, podplukovníka (*Oberstleutnant*) Ebelinga, ihned jakmile budu lépe vidět. Když mi o hodinu později jeden z vojáků vymyl oči a vytahal úlomky střel z obličeje, viděl jsem už dost dobře na to, abych mohl začít pátrat.

Přikázal jsem svým lidem, aby zůstali v bunkru, a vydal jsem se do lesů po úzkém výběžku země kus dál na sever. Granáty v intervalech dál padaly všude kolem, ale mému průzkumu prakticky nebránily. Po patnácti minutách jsem narazil na malý zamaskovaný bunkr asi dvacet pět yardů jižně od hlavní silnice. Když jsem vešel dovnitř, neočekával jsem nic než další prázdnou místnost.

K mému úžasu bylo místo toho v bunkru půl tuctu vyšších německých generálů snadno rozeznatelných podle červených lampasů shora dolů na straně nohavic. Na okamžik jsem úplně oněměl, reflexivně jsem se postavil do pozoru a začal salutovat. Všichni stáli kolem stolu a studovali mapy, moje náhlé objevení je vůbec nepřekvapilo a také mi normálně zasalutovali.

Právě když jsem chtěl požádat o nové rozkazy, náhlé vrčení leteckých motorů venku ten trapný okamžik ukončilo. Zatímco se generálové cpali uvnitř pod stůl, já jsem vycouval ven. Od jihu se formace asi tuctu bombardérů B-25 americké výroby se sovětskými rudými hvězdami připravovala k náletu na naši oblast. Ještě ve výšce 3 000 stop se začal oddělovat od trupů letadel plynulý řetězec malých černých předmětů. Zbývaly mi jen sekundy, abych se někam schoval, než jejich bomby začnou pokrývat terén, kde jsem zrovna stál.

Zasprintoval jsem asi dvacet stop od bunkru a skočil do dlouhého šest stop hlubokého příkopu. Pokud hledáte

úkryt v bunkru, který dostane zásah a zhroutí se, jste ztracení. Jestliže se můžete schovat v zákopu nebo příkopu, musí bomba nebo granát přistát téměř přímo na vašem místě, aby způsobila smrt nebo zranění. Můžete sice dostat otřes mozku, když bomba nebo granát vybuchne hodně blízko, ale budete žít.

Skrčený dole v příkopu držel jsem hlavu těsně pod okrajem, abych vyloučil riziko, že mi výbuch zasype celou hlavu. S dlaněmi v podobě misky volně na uších jsem otevřel ústa dokořán. To umožňuje tlaku vzduchu uvnitř mé hlavy, aby se vyrovnal s okolní atmosférou. Kdyby někde poblíž došlo k výbuchu, zabránilo by to prasknutí bubínků. Bojová technika učí vojáka různé triky jak přežít – pokud žijete dost dlouho, abyste se z toho stačili poučit.

V okamžiku, kdy jsem si našel úkryt, začaly všude kolem mého postavení v rychlém sledu vybuchovat sovětské bomby. Skoro jako salvy gigantických raket. Série ohlušujících explozí otřásala půdou a v jakési nepopsatelné zuřivosti zmítala okolním vzduchem. V té chvíli jsem si říkal, že už mi asi přestává přát štěstí a bude to třeba můj konec. Kupodivu jsem ale necítil vůbec žádný strach. Bombardování, granáty a raketová palba se staly v předcházejících letech takovou rutinní součástí mé existence, že jsem si na ně téměř zvykl.

Zatímco všude kolem mne drtily bomby všechno na prach, mně nezbývalo nic jiného, než to nějak přečkat. V hlavě jsem měl úplně prázdno, jak mne ovládl jen živočišný instinkt přežít. Exploze asi šest stop ode mne vyvolala takovou tlakovou vlnu, že navzdory otevřeným ústům mi skoro praskly bubínky.

Když ten déšť bomb trvající asi celou minutu konečně ustal, pochopil jsem, že mám štěstí a zase jednou jsem

přežil. Se zvoněním v uších a omámenou hlavou jsem se nejistě vyhrabal z příkopu. Navzdory menším poraněním, nedostatku spánku a nedostatečné stravě během předcházejících týdnů bojů jsem byl v docela slušném stavu. Můj psychický stav byl na tom sice hůř, ale musel jsem se snažit, abych měl v hlavě jasno. Jako důstojník jsem měl povinnost své muže vést a postarat se o ně.

Ačkoliv byl generálský bunkr ještě stále nedotčený, rozhodl jsem se, že tam mají jiné starosti než vydávat rozkazy nějakému veliteli roty. Znovu jsem tedy začal hledat velení pluku, vyrazil zpátky na sever a opět přešel hlavní silnici.

Asi o deset minut později jsem nečekaně narazil na podplukovníka Ebelinga, jak se snaží zřídit novou obrannou linii asi čtvrt míle daleko. Ulevilo se mi, teď budu moci zjistit, co se děje, a dostat nové rozkazy.

Podplukovník mne v krátkém rozhovoru informoval, že nás vrchní velení posílá zpátky do Německa. Všichni důstojníci naší 58. pěší divize se měli vrátit a vytvořit jádro nové divize, kterou armáda budovala v Hamburku. Mezitím bude těch zbývajících pár mužů naší divize převeleno do ještě celistvé 32. pěší divize, která zůstane pozadu jako zadní voj zpomalující postup Rudé armády.

Když mi Ebeling nový rozkaz vysvětlil, napsal a podepsal svůj rozkaz do mého malého *Soldbuchu* (vojenské knížky). Jelikož důstojníci naší divize budou cestovat samostatně, aby zvýšili pravděpodobnost, že se někteří přece jen dostanou do Německa, tyto psané rozkazy zabrání hlídkám SS (*Schutzstaffel*), aby mne potrestaly jako dezertéra, kdyby mne cestou kontrolovaly. Jediný škrt perem mi otevřel dveře k úniku před smrtí nebo sovětským zajetím.

I když jsem byl vděčný za šanci uniknout narůstajícímu chaosu, bylo nicméně evidentní, že realizovat takovou

cestu bude téměř nemožné. Rudá armáda nám už odřízla pozemní cestu zpátky do Německa o kus dál na západ za Frische Isthmus (Vislanskou kosou), dlouhým úzkým pruhem písku, který běžel podél pobřeží Baltického moře. Současně všechny lodě pokoušející se dosáhnout Německa přes Baltik se vystavovaly velkému riziku sovětského útoku.

Když jsem dorazil ke zbytku svých vojáků čekajících v bunkru, vzal jsem si stranou vrchního šikovatele Jüchtera a vysvětlil mu, že mi bylo nařízeno vrátit se do Německa s jedním vojákem z roty. Jako můj zástupce připadal Jüchter přirozeně v úvahu, aby mi pomohl postavit novou jednotku, ale přesto jsem cítil, že je důležité, aby se rozhodl sám, spíše než abych mu to nařídil rozkazem já. „Půjdete se mnou?“ zeptal jsem se ho. Souhlasil prostým „jawohl“.

Naše vlastní vyhlídky na to, že se dostaneme do Německa, byly sice značně pochybné, ale my s Jüchterem jsme alespoň dostali šanci. Byl jsem si však vědom toho, že takové informace by jenom ještě zhoršily stav beznaděje mých lidí, a tak, když jsem je informoval o jejich převelení k 32. divizi, neprozradil jsem jim své vlastní rozkazy.

Poté, co jsem přišel téměř o celou svou rotu, bylo pro mne velmi bolestné opustit i těch pár svých mužů. Během dvou dnů v muničním bunkru, které zbývaly do našeho odchodu, jsem se snažil dohlédnout na úspěšný přesun těchto vojáků z naší roty k jejich nové jednotce. Mezitím se Jüchter pokoušel využít svých kontaktů se zásobovací formací našeho pluku, aby přišly medaile, které mělo několik vojáků dostat.

Dva dny po katastrofě u Fischhausenu jsem byl sice ještě schopný předat vojákům Železné kříže první třídy a několik Železných křížů druhé třídy, ale už nebylo možné,

abych v převládajícím chaosu osobně dohlédl na jejich převelení. Nakonec jsem musel své lidi opustit a nechat je, aby se u 32. divize nějak přihlásili sami, jako ovce ztracené v bouři.

Pokud nebyli zabití v posledních dnech války, s největší pravděpodobností se stali sovětskými válečnými zajatci. Jestliže byli silní a měli štěstí, třeba přežili první tři či čtyři roky zajetí Sovětském svazu, aby se pak vrátili domů do Německa. Dokonce i nyní, po šedesáti letech, mne hluboce trápí myšlenky na jejich utrpení a na jejich nejistý osud.

ZOUFALÉ PUTOVÁNÍ: 18. DUBNA – 8. KVĚTNA 1945

Pod sporadickou palbou sovětského dělostřelectva jsme s Jüchterem pozdě odpoledne 18. dubna opustili bunkr a vydali se po hlavní silnici k městu Pillau (dnes Baltijsk) asi šest mil daleko. Kdybychom se tam dokázali dostat do přístavu, mohli bychom se přepravit přes úzkou vodní plochu, která odděluje Pillau od nejsevernějšího výběžku Frische Isthmus.

Jak jsme se za nastávajícího soumraku asi o tři hodiny později přiblížili k městu, uvítala nás hrůzná scéna. Podél silnice visel z větví vysokých stromů asi tucet těl německých vojáků. Zůstali jsme s Jüchterem sice zticha, ale bylo nám oběma zcela jasné, že je to příšerné dílo SS. Pro ně nebyl žádný rozdíl mezi tím, jestli to byli dezertéři, nebo vojáci, kteří se oddělili od svých jednotek, nebo byli jenom dezorientovaní šokem z bombardování.

Většina německých vojáků, s nimiž jsem bojoval, považovala *Waffen SS* (vojenskou formaci oddílů SS) za součást

wehrmachtu, ale stálými příslušníky SS opovrhovali, protože v nich viděli brutální nacistickou politickou milici. Jak se nacistický režim ocitl tváří v tvář svému konci, nebylo nic překvapivého na tom, že příslušníci SS pro výstrahu pověsili každého, o kom se rozhodli, že je zrádce. Jako přímý svědek jejich kruté „spravedlnosti" jsem je začal nenávidět.

Když jsme si za přetrvávajícího soumraku razili cestu k Pillau, Sověti zaměřili palbu na poslední velký cíl v sektoru a bombardování začalo sílit. Při každé přestávce jsme s Jüchterem opustili svůj úkryt a běželi k nejbližší budově, přičemž jsme dávali pozor, aby nás další palebná série nezastihla na otevřeném prostranství.

O několik hodin později, když jsme dorazili do zálivu na západní straně města, přístav se už hemžil stovkami vojáků a civilních uprchlíků. Vzdor chaosu jeden nebo dva trajekty stále pokračovaly v převážení pasažérů a několika vozidel přes 200 yardů vody, která oddělovala Pillau od začátku Frische Isthmu. Nám nezbylo nic jiného než čekat, až na nás pod přerušovanou palbou přijde řada.

O půl hodiny později už byla tma, když jsme se s Jüchterem namačkali do trajektu spolu s asi sto dalšími vojáky, uprchlíky a různými nákladáky a dalším vojenským zařízením. Jakmile po deseti minutách loď na druhé straně přistála, přidali jsme se k několika tuctům vojáků, kteří se nacpali do jednoho z nákladáků, jež tam trajekt právě převezl.

Mezitím, co dál kolem nás občas dopadla nějaká ta bomba, přidalo se naše nákladní auto k improvizovanému konvoji odjíždějícímu na západ, dolů od Frische Isthmu. Konvoj se jen pomalu prodíral tmou, protože jel bez světel, aby se vyhnul pozornosti případného sovětského letadla, které by mohlo číhat nahoře nad námi.

Po několika hodinách jízdy jsme minuli skupinu hořících budov. Protože tady nepadaly žádné bomby ani tam nic neostřelovalo žádné dělostřelectvo, připadalo mi to velmi podivné. Obrátil jsem se tedy na jednoho z vojáků, který seděl v nákladáku vedle mne. Zeptal jsem se ho, co se stalo. „Ale, asi pálí Ká Zet," odpověděl mi.

Jelikož jsem to slovo neznal, vysvětlil mi, že Ká Zet znamená *Konzentration Lager* (koncentrační tábor) pro nepřátele nacistického režimu. Ačkoliv to může znít opravdu neuvěřitelně, tohle byl jediný okamžik, na konci války, kdy jsem si uvědomil existenci a funkci koncentračních táborů.

Ten objev mne uvedl do rozpaků, třebaže jsem si stále ještě nespojil existenci těchto táborů s nacistickou politikou genocidy. Moje nevědomost o systému koncentračních táborů během války se vyrovnala nevědomosti většiny ostatních Němců. Vlastní fotografie těchto táborů před koncem války totiž ani německá ani spojenecká veřejnost nikdy nespatřila.

Ve své fascinující knize vzpomínek *Europa, Europa* (John Wiley and Sons, 1997) zmiňuje Solomon Perel, jemuž se jako chlapci podařilo po celá léta členství v mládežnické organizaci Hitlerjugend v Německu udržovat v tajnosti svůj židovský původ, stejný údiv, když se po skončení období nepřátelství poprvé dozvěděl o existenci nacistických táborů smrti.

Schopnost hitlerovského režimu udržovat před národem v tajnosti tato masová zvěrstva ukazuje, jak dokázal být efektivní při kontrole informací, které by jinak mohly ohrozit jeho podporu. Jako většina Němců, i já jsem se cítil hořce zrazený, když jsem se dozvěděl, že v těchto táborech nacističtí vůdci nařídili exekuci milionů Židů, Cikánů a dalších vězňů. To nebyla věc, za kterou jsem bojoval a za kterou tolik mých druhů obětovalo svůj život.

Těsně před svítáním dorazil náš improvizovaný konvoj do Stutthofu, shromaždiště vojáků, kteří zvládli těch 35 mil putování z Pillau. Než jsme se opět vydali na další cestu po moři na severozápad, strávili jsme zbytek dne v úkrytu. V noci jsme se s Jüchterem nalodili na trajekt a přepluli Gdaňský záliv do Helu, přístavu nacházejícího se na konci dlouhého poloostrova asi 20 mil od Stutthofu.

Po vylodění v Helu jsme se schovali do jedné cihlové tříposchoďové obytné budovy, kterou majitelé opustili. Vyčerpáni měsíci bojů a dlouhým putováním jsme usnuli hlubokým spánkem.

V té době jsme si toho nebyli vědomi, ale k té katastrofě u Fischhausenu došlo ve stejný den, kdy Rudá armáda začala na západ od nás svůj závěrečný útok na Berlín. Tato ofenziva způsobila, že se z celého baltického pobřeží stalo jakési relativní zátiší velké války, i když geografická izolace Helu pravděpodobně také odradila Sověty, aby se ho pokoušeli obsadit. V každém případě to vypadalo, že jsou spokojeni s tím, že nás ostřelují dělostřelectvem odkudsi z okolí Gdingenu, městečka a přístavu asi deset mil daleko na Sověty obsazené pevnině.

Konečně mimo boj, začal jsem prakticky pořád myslet na svou snoubenku Anneliesu, se kterou jsem se seznámil před šesti lety, pár měsíců předtím, než jsem byl povolán do armády. I když od naší poslední korespondence uplynulo už několik měsíců, moje láska k ní zůstávala jedinou nadějí v jinak temné a nejisté budoucnosti, která byla před námi. Hluboko v srdci jsem cítil, že kdyby se mi podařilo nějak uniknout Sovětům a dostat se do Německa, zůstaneme spolu po zbytek života.

Následující dny jsme nic moc nedělali, kromě odpočívání a shánění něčeho k jídlu. Jednou odpoledne jsem

nedaleko zahlédl podplukovníka Ebelinga a skupinu štábních důstojníků 154. pluku, ale nemluvil jsem s nimi. Ačkoliv jsme všichni měli společný rozkaz najít cestu zpátky do Německa, bylo jasné, že se wehrmacht začíná rozpadat. Každý tu teď byl sám za sebe.

Během této doby se k nám donesly útržky zpráv o nejhorších námořních katastrofách v našich dějinách. Tyto dvě po sobě následující tragédie se odehrály v lednu a únoru 1945, kdy torpéda potopila německé zaoceánské dopravní lodě *Wilhelm Gustloff* a *General von Steuben*, které evakuovaly tisíce civilistů a zraněných vojáků z Východního Pruska zpátky do středního Německa. Navzdory všemu, co jsme už prožili, tyto zprávy v nás ještě zesílily ten drtivý pocit smutku a beznaděje.

I když bylo možné najít volné místo na palubě některé z těch několika lodí, které odplouvaly z Helu, vyhlídku na dosažení Německa odsouvala hrozba sovětského námořního útoku ještě dál než kdykoli předtím. Současně většina důstojníků na poloostrově Hel, bez ohledu na jejich rozkaz vrátit se do Německa, nevykazovala žádnou vážnější snahu se o něco takového pokusit. Přetrvávající smysl pro čest a pouto solidarity mezi námi vytvořily jakousi apatii. Přesto, že se vojenský řád zhroutil, nikdo z nás nechtěl vyvolat dojem, že opouští své kamarády, jestliže odejde dříve než oni, přestože zůstávat tam, kde jsme byli, nemělo žádnou cenu.

Asi dva a půl týdne po našem příjezdu na Hel byl Jüchter zrovna venku před naším domem, když najednou začalo okolí bombardovat sovětské dělostřelectvo. Ještě na volném prostranství zasáhl Jüchtera úlomek šrapnelu do stehna. Když mi zdravotník oznámil, že je zraněný, požadoval jsem, aby ho přišel vyšetřit náš plukovní lékař.

Pozoroval jsem pak lékaře, jak Jüchterovi obvazuje ránu, a zeptal jsem se ho, jestli by neměl vrchnímu šikovateli aplikovat kolem stehna speciální těsnicí obvaz, aby už neztratil víc krve. Lékař mne ujistil, že žádné takové opatření není nutné a že jeho zranění není životu nebezpečné.

Jakmile doktor dokončil obvaz, poslal mne, abych Jüchtera dopravil do polní nemocnice, kterou zřídili v jednom podzemním betonovém bunkru. Společně se zdravotníky jsem pak do tohoto zařízení asi 75 yardů daleko Jüchtera odnesl.

Uvnitř leželi zranění muži naskládaní podél stěn bunkru jako polena. Našel jsem lékaře, který měl službu, a informoval ho, že mám těžce zraněného vojína, který nutně potřebuje ošetření. Odpověděl: „Jistě, ale jen se rozhlédněte! Musíme to brát podle důležitosti. Položte ho tamhle a my se o něj postaráme." Sklonil jsem se k Jüchterovi a ubezpečil jsem ho: „Zítra ráno se vrátím, abych se přesvědčil, jak se vám daří."

Když jsem se ale následujícího rána vrátil do bunkru, bylo mi řečeno, že Jüchter v noci skonal. Uvědomil jsem si, že pravděpodobně zemřel šokem a ztrátou krve, a bylo pro mne velmi těžké, abych necítil hořkost a nehněval se na toho plukovního lékaře, který se rozhodl neaplikovat speciální škrtící obvaz, který by Jüchterovi zachránil život. I přesto, že jsem zažil smrt tolika kamarádů, Jüchterova smrt mi připadala jako obzvláště zbytečná oběť.

Jak jsem tak byl nyní sám a neměl nic než svou uniformu a pár pistolí, uvažoval jsem o své situaci. Moje rozkazy sice nic nezměnilo, ale cítil jsem najednou novou motivaci najít cestu z Helu.

Druhý den v podvečer jsem se vydal asi 500 yardů daleko od toho našeho třípatrového domu do přístavu, abych

zjistil, co se děje. Tam jsem neočekávaně narazil na náhodu, která změnila celý můj život.

Všiml jsem si asi 400 plně vyzbrojených vojáků, kteří stáli kolem přístaviště. Bylo evidentní, že se chystají opustit Hel. Okamžitě jsem se rozhodl přidat se k nim, ať je jejich cíl kdekoli. Při rozhovoru s vojáky jsem poznal jejich slezský přízvuk a dozvěděl jsem se, že jejich pěší pluk dostal rozkaz vyplout do Německa. Kupodivu ani tady, ani jinde během mé cesty z Pillau nikdo nechtěl vidět můj cestovní rozkaz. Jestli takový respekt zavinila moje hodnost nebo vyznamenání, či celkový chaos, tím si nejsem jistý.

Těsně po setmění přišel rozkaz k vyplutí, a tak jsem se prostě přiřadil k pár stovkám vojáků na palubě jednoho z menších plavidel. Po půlhodině, asi tak míli od přístavu, se před námi vynořila obrovská silueta. Zbrusu nový křižník *Kriegsmarine* (německého válečného námořnictva) se chystal vyplout do Německa.

Po sítích zavěšených na bocích lodi jsme se vyšplhali na palubu, posádka nás srdečně přivítala a ukázala kam jít. Zatímco se pěchota chystala přenocovat v chladném nočním vzduchu na palubě, mne doprovodila služba do jedné z kabin v podpalubí.

Vzdor nedávnému torpédování ostatních německých lodí, které pluly na západ, když jsem uléhal na lodní lůžko, pocítil jsem konečně záchvěv optimismu, pokud šlo o mé šance na přežití. Co se asi stane teď?

Časně ráno přišel k mému lůžku námořník a vzbudil mne. Vážným hlasem pronesl: „*Herr Oberleutnant, der Krieg ist vorbei.*“ (Pane nadporučíku, je po válce.)

Bylo 9. května 1945.

Při pohledu zpět mne možná ten můj šťastný únik z Helu té noci pravděpodobně zachránil před rozhodováním

jít do sovětského zajetí, nebo spáchat sebevraždu Přesto jsem v okamžiku, kdy jsem se dozvěděl o kapitulaci, neměl ani radost, ani jsem nebyl smutný. Místo toho jsem měl jenom pocit jakési prázdné dezorientace ze ztráty všeho, co jsem poznal, a pocit hluboké nejistoty z toho, co na mne a na Německo nyní čeká.

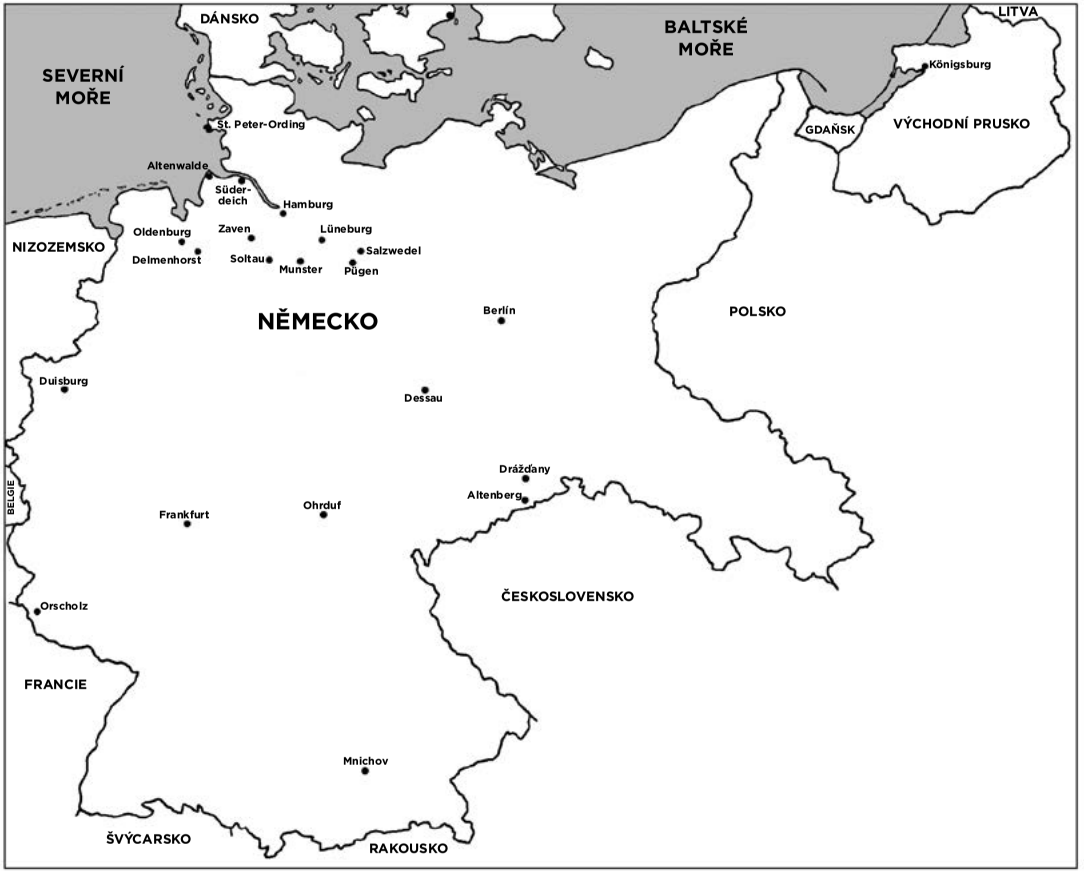

NĚMECKO 1937

KAPITOLA 1

VENKOVSKÁ VÝCHOVA

Pouhých pět let poté, co pro mne na tom křižníku skončila 2. světová válka, začalo mne v myšlenkách i ve snu pronásledovat děsivé strašidlo nové války se Sovětským svazem.

Já věděl, co válka znamená. Neustávající vedra a prach v létě. Mráz až na kost v zimě. Bezedné bahno na podzim a na jaře. Nenasytní komáři a neustávající příval vší. Nedostatek spánku a fyzické vyčerpání. Střely hvízdající vzduchem. Granáty a bomby otřásající půdou. Zápach z hnijících těl. Neustálý strach ze zajetí nebo ze smrti. Agonie ze ztráty kamarádů. Ochromující brutalita. Bolestné odtržení od mých milovaných nejbližších.

Jak se napětí mezi Sovětským svazem a Západem koncem čtyřicátých let zvyšovalo, válka začala zase kalit obzor. Poté, co jsem jen taktak přežil léta bojů v Sovětském svazu, moji mysl neustále trápila představa návratu k vojenské službě a na bitevní pole. Jelikož jsem byl stále ještě mladý veterán, který sloužil jako nižší důstojník wehrmachtu, bylo téměř jisté, že vypukne-li opět válka, západoněmecký bundeswehr mne povolá zpátky do služby. Nic takového jsem ale nechtěl.

Konfrontováni s vyhlídkou na nový vojenský konflikt v Evropě a stále horšími hospodářskými podmínkami v poválečném Německu, diskutovali jsme spolu s manželkou, zda opustit naše rodiny a vlast a začít hledat lepší a bezpečnější budoucnost v cizině. Rozhodnutí emigrovat

z Německa bylo jedno z nejtěžších a nejvýznamnějších v mém životě. Z dnešního pohledu to, že jsem nechal Německo a válku za sebou, nejdříve v Kanadě a nakonec definitivně ve Spojených státech, znamenalo v mém životě rozhodující obrat.

Avšak jak stárnu, minulost mne stále více přitahuje zpět. Říká se, že čím je člověk starší, tím více si vzpomíná na to, co se stalo před dávnou dobou. Možná je to pravda. V mé paměti jsou úplně živě a nesmazatelně i po více než půl století vryté vzpomínky na dětství v Německu, léta vojny za 2. světové války, boj o přežití v poválečném Německu a moje první léta jako přistěhovalce.

Moje generace prošla jinou výchovou než mladí Němci v dnešní době. Středem německé společnosti byla rodina, a ta spolupracovala se školou, církví a vládou pro posílení společenského pořádku a konzervativních hodnot. V Německu učila škola a rodina moji generaci respektu ke spoluobčanům a k autoritě, což dneska neexistuje.

Tato úcta k ostatním se pravděpodobně nejlépe odrazila ve stupni té nejzákladnější zdvořilosti, které nás učili. Pokud člověk jel v plném autobuse nebo tramvaji a přistoupila žena nebo starší osoba, hned jí uvolnil místo k sezení. Pokud člověk s kloboukem nebo čepicí na hlavě vstoupil do domu, kostela nebo školy, smekl. Když potkal džentlmen dámu, nadzvedl klobouk a lehce se jí uklonil. Vždycky doprovázel dámu po svém pravém boku a otevřel jí dveře, aby jí umožnil vejít jako první. Dneska se možná takové chování může jevit jako staromilecké, ale tehdy v Německu bylo vyjádřením hlubších společenských hodnot.

Společnost obecně akceptovala a respektovala autoritu, protože jsme s autoritou vyrůstali, zejména v konzervativnějších venkovských oblastech daleko od velkých

měst. Existovala přísná pravidla společenského chování a oficiální povolení pro všechno, od svatby po změnu bydliště. Protesty veřejnosti nebyly obvyklé a obyčejně to byly maličkosti ve srovnání s jejich dnešní četností i rozsahem.

Když přece jenom došlo k nějakým demonstracím, jako ve třicátých letech dvacátého století, omezovaly se na velká města a organizovaly je politické strany jako nacisté nebo komunisté. Většinu německých občanů by vůbec nikdy nenapadlo kvůli čemukoli vyrazit do ulic a pochodovat a skandovat.

Pro mou generaci by takové množství demonstrací a protestů jako v moderním Německu bylo něco nepředstavitelného.

Dávno předtím, než se k moci dostali nacisté, německá armáda měla vžitou kulturu úcty k autoritě a pořádku, která byla zakořeněna také v každé společenské instituci: rodině, škole, církvi, policii a všude jinde. Když nás instruktoři cvičili pro službu v armádě, vštěpovali nám disciplínu a poslušnost. Rozkazy našich důstojníků jsme poslouchali bez otázek a bez ohledu na ztráty, které jsme mohli utrpět.

Na druhé straně zase Němci u nás doma už odedávna prokazovali svým vojákům úctu a vlasteneckou podporu, velmi podobně jako dnes Američané mají v úctě ozbrojené síly USA. Během války posilovaly pocit jednoty mezi německým lidem doma a německými vojáky bojujícími v cizině všelijaké řečnické projevy a shromáždění, propagační plakáty a filmy, sbírky drahých kovů na výrobu zbraní a munice, těžké životní podmínky, a dokonce i bombardování spojeneckými letadly. Takové je společenské podhoubí, které způsobilo, že Německo bylo během 2. světové války tak silné.

RODINNÉ DĚDICTVÍ

Vyrostl jsem na statku.

Ačkoli Gottlieb Matthies, dědeček z matčiny strany, původně vystudoval na učitele a skutečně učil v jednotřídní škole, jeho život se změnil, když se setkal s mou babičkou Luisou Schulzovou. Luisini rodiče vlastnili rolnickou usedlost o přibližně 200 až 250 akrech, která patřila jejich rodu už od osmnáctého století. Když si můj dědeček v roce 1889 vzal babičku, přestal učit a začal pracovat na jejich polích, protože Luisin otec už odcházel na výminek a v rodině nebyl žádný mužský potomek, který by půdu zdědil.

Moje matka Margarete Matthiesová se narodila v roce 1896. Spolu se svým starším bratrem a mladší sestrou vyrostla v jejich stavení ve vesničce Püggen, takové typické vesničce, jako jsou další vesnice a městečka, jimiž je evropská krajina posetá. S počtem zhruba 200 obyvatel se vesnička rozkládala mezi kopci zemědělské oblasti Altmark na půli cesty mezi Hannoverem a Berlínem na severu centrálního Německa, mezi borovicovými lesy na severu a loukami na jihu.

Jako v jiných německých vesnicích se chalupy a další budovy v Püggenu soustředily v jednom místě a kolem je obklopovala pole. Nejbližší vlaková zastávka, obchod a policista se nacházeli ve větších sousedních vesnicích, z nichž ty nejbližší byly pár mil daleko.

Můj otec se narodil v roce 1892 jako druhý syn Lübbeckovy rodiny s jedním starším synem a sedmi dcerami. Bydleli na velkém statku z osmnáctého století o asi tisíci akrech ve vesnici Hagen, která je nyní součástí města Lüneburg. Protože podle práva prvorozeného veškerý majetek po otcově smrti dědil nejstarší syn, odešel můj otec z Hagenu,

aby se vzdělal jako správce na několika různých velkých statcích v severním Německu.

Během velké války 1914 až 1918, později zvané 1. světová válka, byl můj otec povolán do jednotky kavalerie, jak bylo ostatně zvykem pro příslušníky statkářských rodin. Nastoupil k 2. hannoverskému regimentu dragounů č. 16, sídlícímu v Lüneburgu. Mezitím moje matka, v rámci celostátní snahy podporovat armádu na frontě, chystala pro vojáky vánoční dárky. Když otec dostal dárek, který poslala moje matka, napsal jí dopis a zahájil tak korespondenci, jež nakonec vedla i k jejich sňatku.

Ke konci roku 1917 utrpěl můj otec zranění nohy, kvůli němuž byl propuštěn z armády. Ačkoliv pak musel celý život nosit speciální botu, brzy se zotavil natolik, že se mohl vrátit do práce jako správce jednoho velkého statku o pár tisících akrech v Dromfeldu nedaleko Göttingenu ve středním Německu. Otec také zaměstnavateli doporučil, aby najali mou matku k vedení domácnosti, což mu zároveň poskytlo příležitost se s ní lépe poznat.

Zatímco situace mých rodičů byla svým způsobem jedinečná, bylo tehdy běžnou praxí mladých německých žen, které vyrostly na malých statcích, že odcházely na pár let pracovat na nějaké velké hospodářství. Kromě zlepšení všelijakých dovedností důležitých pro vedení vlastní domácnosti to mladé ženě také poskytlo šanci potkat vhodného muže mimo svou komunitu.

Poté, co přijela na statek v Dromfeldu, se moje matka setkala s mým otcem poprvé osobně. Jejich vztah byl přirozeně partnerský, ale současně se do sebe zamilovali a do šesti měsíců se zasnoubili.

Po jejich svatbě v říjnu 1919 se odstěhovali na Schultzovu/Matthiesovu usedlost v Püggenu. Protože matčin starší

bratr zemřel na následky onemocnění, když sloužil během války v Sovětském svazu, bylo na ní jako na nejstarší žijící dědičce, aby se všeho ujala. Se zkušenostmi otce jako profesionálního správce můj dědeček ani nezaváhal a přenechal mu hned vedení svého hospodářství.

Protože otec vyrostl na poměrně velkém statku a pak řídil i statky větší, bylo pro něj trochu obtížné adaptovat se na řízení menšího hospodářství. Ačkoli bylo běžné, že v Německu pracovali manuálně vedle námezdních sil i majitelé malých statků, a přestože byl otec fyzicky zdatný muž, na takový způsob práce nebyl zvyklý.

Zvyknout si na tuhle novou roli bylo pro něj náročné, ale byl dobrý organizátor a měl volnost spravovat statek bez cizího vměšování. Obvykle se s mým dědečkem na záležitostech týkajících se statku dohodli a vycházeli tak spolu dobře. Svým sousedům se otec snažil pomáhat, kdykoli jen mohl, i když někdy s ním také bylo těžké vyjít a většinou raději pracoval sám.

Protože jsem se narodil 17. června 1920, pouhých osm a půl měsíců po svatbě rodičů, dobírala si rodina mého otce kvůli mému uspěchanému příchodu. Jako první dítě jsem dostal jméno po otci – Wilhelm Lübbecke. Po mém narození měli rodiče ještě syna Joachima a dceru Elisabeth, ale oba onemocněli a zemřeli v mladém věku.

Moji bratři, dvojčata Otto a Hans, se narodili pět let po mně, po nich se pak v roce 1928 narodil bratr Hermann a sestra Marlene se narodila v roce 1930, skoro deset let po mně. Po narození sestry Christy 1934 už rodiče další děti neplánovali.

Proto bylo překvapením, když matka v roce 1937 otěhotněla se sestrou Margaretou. Já jsem se kvůli tomu zlobil a styděl. Bylo mi sedmnáct, už jsem chodil na rande.

A i když ze mne rodiče udělali kmotra, bylo pro mne těžké přijmout fakt, že moje matka pořád ještě může mít děti.

V naší rodině jsme si všichni, mých šest sourozenců a já, byli s naší milující a láskyplnou maminkou velice blízcí. Ta na rozdíl od otce hluboce věřila v Boha a denně si našla čas pro četbu bible a na modlitbu. Díky její společenské povaze ve vesnici, kde jsme vyrůstali, byli všichni lidé jejími přáteli. Každou práci, do níž se pustila, musela matka rozhodně dovést do konce. Každý úkol, který splnila, splnila ve vší skromnosti a nestěžovala si na žádnou fyzickou námahu. Třebaže byla starostlivou matkou a hrála v utváření našeho hodnotového žebříčku hlavní roli, stát na vlastních nohou a postarat se sami o sebe nás naučili oba rodiče.

PRÁCE NA STATKU

Mám sice plno milých vzpomínek na život naší rodiny v Püggenu, ale život na statku nebyl lehký. Často můj čas po škole zcela vyplnily různé domácí povinnosti. Během těch nejrušnějších období na statku se moje dny mimo školu často točily jen kolem práce od šesti ráno do osmi večer, přerušované pouze přestávkami na jídlo.

Jelikož jsme neměli nákladní auta ani traktory, dokonce vůbec žádné motorové vozidlo, na všechno jsme používali jen lidskou sílu a sílu našich osmi koní. Mimo sezonu jsme měli dva nebo tři nádeníky, kteří nám pomáhali na polích a v péči o dobytek. Na podzim můj otec najímal víc pomocníků nebo mu naši sousedé vypomohli s pěti nebo šesti dalšími pracovníky, kterých bylo zapotřebí pro sklizeň pšenice, ječmene, žita, brambor a cukrové řepy.

Zatímco řepu jsme museli vykopávat ze země ručně a kosou posekat ječmen, žito a pšenici po stranách polí, na většinu sklizně naší úrody se používal jakýsi předchůdce dnešních kombajnů. Tento stroj táhli koně, sekal obilí a ven vypadávaly snopy. My jsme chodili za ním a stavěli asi po každých dvaceti stopách patnáct až dvacet snopů do panáků.

Nakrmit přibližně patnáct hladových lidí, kteří se v době sklizně vždy nahrnuli kolem našeho jídelního stolu, znamenalo také spoustu práce v kuchyni. Všechno, co jsme uvařili, pocházelo z naší zahrady nebo pole. Asi tak dvakrát do měsíce se náš dům naplnil vůní chleba, který se pekl v naší hliněné peci. Velká pec z hliněných cihel se naplnila dřevem a přibližně půl dne se vytápěla, potom matka nasázela dovnitř lopatou tucet bochníků těsta, obvykle z žitné mouky. Přestože každý bochník vážil asi tak tři až čtyři kilogramy, s tolika pracovníky na statku nám chleba nikdy dlouho nevydržel.

Ačkoliv jsme většinu dobytka chovali na prodej, některý jsme si nechávali pro vlastní potřebu. Pro tento účel naše rodina jednou ročně zabila část hovězího dobytka a třikrát či čtyřikrát ročně také několik z našich 100 až 200 prasat. Vzhledem k nedostatečné možnosti uchovávat potraviny jsme museli většinu masa konzervovat tím, že jsme z něj dělali párky a slaninu nebo jsme je udili.

Na loukách kolem vesnice jsme pásli našich 15 až 20 krav. Některé pastviny byly oplocené, ale na jiných neoplocených loukách jsme je museli hlídat, aby se nezatoulaly na majetek sousedů. Když jsem dosáhl věku deseti let, pověřil mne otec tím nudným, ale prostým úkolem na ně dohlížet. Mně sice nezpůsobovalo žádné potěšení hlídat krávy, ale bylo to lepší než měsíční vyvážení hnoje z jejich chlévů.

Při jedné příležitosti, hned po sklizni jedné z těch neoplocených pastvin, jsme tam nechali krávy pást a já jsem zaujal postavení na kraji pole. Ležel jsem na polštáři ze dvou stop trávy, vanul chladivý vánek, a tak mi snadno ubíhal čas pozorováním plynoucích mraků nade mnou. To trvalo až do pěti hodin, kdy se na nebi objevil na své pravidelné lince třímotorový dopravní junkers a ohlásil konec mého pracovního dne.

Právě toho odpoledne se moje snění v trávě změnilo v dřímotu. Jak jsem pospával, nehlídané krávy přešly na sousedovy pastviny, což byl v zemědělské komunitě vážný přečin. Když se otec dozvěděl o mé nedbalosti, přísně mi vyčinil: „Jak jsi mohl něco takového dopustit? Teď se musím jít sousedovi omluvit!“ Že mi bylo jen deset let, to nebyla žádná omluva.

Vedle zahrad, polí a luk patřilo mé rodině také pár velkých jabloňových sadů. Po škole nebo o prázdninách jsem lezl na stromy a trhal jablka. Když jsem tak chroupal ovoce a prozpěvoval si při práci, život mi připadal moc prima. Teprve později jsem si uvědomil, jaký nepřetržitý stres to byl pro moje rodiče, snažit se udržet statek jako úspěšné hospodářství.

CÍRKEV A ŠKOLA

Většina Němců byla katolická, ale naše rodina žila v luteránské části země. Za mého mládí však pro mne bylo náboženství spíše povinností než nějakým zdrojem duchovního naplnění. Ačkoli moje víra a příslušnost k církvi nebyly za mého mládí tak důležité, jak tomu bylo později, v mém životě stejně sehrály důležitější roli než u většiny ostatních Němců.

Rodina mého otce nebyla zrovna nábožensky založená, ale moje matka i její rodina se aktivně účastnily dění v luteránské církvi a byly silně věřící, což utvářelo i naši duchovní výchovu. Přestože jsme bibli příliš často nestudovali ani nečetli, dostalo se mi doma a v kostele při hodinách náboženského vzdělání. Učili jsme se podle bible mluvit pravdu a pilně pracovat. Učili jsme se všímat si potřeb lidí kolem nás a pamatovat si, že k nim máme jisté povinnosti.

Protože místní luteránský pastor působil současně v několika vesnicích najednou, mohl v Püggenu sloužit mši pouze každou druhou neděli. To ráno se celá rodina oblékla do nejlepších šatů a vyrazila do malého kamenného kostelíka v Püggenu. Tam jsme zasedli do lavice naší rodiny a přidali se tak k dalším třiceti či čtyřiceti lidem ze šesti nebo sedmi rodin naší obce, abychom strávili jednu hodinu mší. Někdy, to byla zvláštní neděle, jsme zašli do kostela v nedaleké obci Rohrbergu.

Po mši se celá rodina sesedla kolem svátečního stolu ke slavnostnímu obědu, našemu největšímu jídlu za celý týden. Nezačali jsme jíst, dokud se matka neposadila a neodříkala modlitbu: „Děkujeme našemu Pánu, neboť On je dobrý a Jeho milost potrvá na věky." Podobně jsme také čekali u stolu po jídle, dokud nepronesla další modlitbu nebo nás nepropustila nějak jinak.

Při jídle jsme probírali, co se děje na püggenských usedlostech, nebo jsme probírali politiku, ale moc legrace jsme si při tom neužili, pokud ovšem nebyla společensky zásadně přijatelná. Když byl oběd u konce, otec někdy zapřáhl pár koní do našeho otevřeného kočáru, do něj se vtěsnala celá naše rodina a jeli jsme se projet kolem našich polí a nedalekého borovicového lesa. Neděle jsem měl rád, znamenaly

odpočinek a pohodu, ale když jsem začal chodit do školy, nikdy jsem se netěšil na prvních pět dnů v týdnu.

V šesti letech začalo moje vzdělání v püggenské jednotřídní škole, která byla umístěna v prvním patře dvoupatrové budovy hned naproti našemu statku uprostřed vesnice. Náš učitel pan Künne bydlel se svou rodinou hned vedle a nad učebnou a učil 30 až 40 místních dětí.

Když Herr Künne vstoupil do třídy, okamžitě jsme se v lavicích postavili do pozoru, dokud nám neřekl: „Dobrý den, chlapci a děvčata. Prosím, posaďte se." Protože se děti v té velké třídě dělily na první až osmý stupeň, musel pak vyučovat každou skupinu zvlášť, i když jsme samozřejmě všichni slyšeli všechno.

Pan Künne vedl svou třídu v přísné disciplíně a nikdo z nás se mu nikdy neodvážil nijak protivit. Byl vždycky velmi náročný, ale nejtěžší ze všeho byly jeho diktáty. Podle počtu chyb při psaní diktátu mohli pak žáci dostat před celou třídou i rákoskou nebo museli zůstat po škole a dělat další úkoly.

Já jsem sice měl ze všech předmětů pouze průměrné známky, ale dařilo se mi trestům pana Küneho vyhýbat. Když nás pustili ze školy, šel jsem domů dělat úkoly. Potom jsem trávil čas prací na statku nebo jsem si hrál s ostatními dětmi z vesnice.

Brzy jsem se spřátelil s několika püggenskými kluky mého věku: s Ottou Wemekem, Fritzem Damkem a Ottou Tepelmanem. Mezi svými vrstevníky jsem byl spíše rezervovaný a samotářský, stejně jako můj otec. Pro mne nepředstavovalo přátelství ani tolik kamarádství jako spíše vedení ostatních a spolupráci s ostatními k naplnění nějakého účelu.

Když jsem v roce 1930 ukončil čtvrtou třídu, odešel jsem z püggenské školy a strávil příštích osm let navštěvováním

větší a lepší školy ve městě Beetzendorfu, které se nacházelo asi šest mil od naší vesnice. Jako mnoho vyšších stupňů v té době vyžadovala i tato škola menší poplatek, který pomáhal udržet věci oddaný a profesionální personál.

Každé ráno kolem 7.30 jsem se vydával na kole na třicetiminutovou pouť do školy, dokonce i tehdy, když pršelo nebo sněžilo. Taková cesta byla v zimě ve sněhu a mrazu nepříjemná, protože jsem měl na sobě jen krátké kalhoty, které většina z nás nosila po celý rok. Pár podkolenek mi sice zahřál kotníky, ale než jsem dojel do školy, míval jsem kolena často červená a znecitlivělá mrazem.

Zatímco žáci a žákyně jednotřídky zůstávali většinu dne spolu ve stejné skupině, naši učitelé se střídali při hodinovém vyučování dějepisu, německé literatury, přírodopisu, matematiky, angličtiny a francouzštiny.

Tato škola sice nabízela poutavější diskuse mezi učiteli a žáky, ale můj akademický zápas trval i nadále. Několikrát, když přišla stížnost ze školy, že si ve svých předmětech nevedu dobře, si mne rodiče museli zavolat, aby mi vyčinili. Takové zprávy se mne sice kvůli zklamání rodičů hluboce dotýkaly, ale můj výkon se tím nijak pronikavě nezlepšil.

Pro děti z Püggenu bylo neobvyklé chodit do školy v Beetzendorfu. Děti měly chodit do školy jenom do osmé třídy a většina se pak buď učila nějakému řemeslu, nebo začala naplno pracovat na statku či v nějakém jiném zaměstnání. Protože moji rodiče patřili k širší rodině, v níž byli doktoři, učitelé a právníci, pravděpodobně přikládali vzdělání větší důležitost než většina ostatních rodin v naší obci. Tento otcův postoj byl také vidět na tom, že byl ochotný platit mi školné uprostřed období ekonomické krize.

Když byli chlapci o přestávce nebo po vyučování před školou, jejich příslušnost k ročníku se poznala podle ba-

revných stuh na čepicích. Ve školní budově se vyžadovala přísná kázeň, ale hned za školou občas docházelo k pořádným rvačkám. Obvykle byla příčinou těchto pěstních soubojů hádka mezi kluky z různých tříd nebo různých městeček kolem Beetzendorfu. Já se obvykle podobnému neurvalému chování snažil vyhnout, ale když mi jeden student začal nadávat, tak jsem se do jedné z těch boxerských bitek také pustil.

Většinou jsem ze školy jezdil rovnou domů, kde jsem pak pracoval na domácích úkolech a pomáhal na statku. Přestože jsem strávil spoustu hodin povinnostmi na statku a pro školu, měl jsem docela příjemně bezstarostné mládí a často jsem si našel čas i na jiné zájmy a aktivity.

DOSPÍVÁNÍ

Byl jsem pravděpodobně o něco zvědavější a zvídavější než většina dalších dětí a vždycky jsem chtěl prozkoumávat své okolí a chtěl vědět, co se děje kolem mne. Současně jsem ale měl obzvláště přísné rodiče, kteří mne vždy tvrdě potrestali, když jsem zlobil. Zatímco akceptovali moji nezávislou povahu, učili mne také zodpovědnosti a respektu před autoritami.

Jedno letní odpoledne, když mi bylo asi deset let, jsem hrál fotbal s několika místními dětmi na hřišti hned za naším statkem. Najednou se mi chtělo na záchod a místo abych ztrácel čas a běžel domů na záchod do naší budky, namířil jsem si to do sousedova, asi pět stop vysokého žitného pole.

Naneštěstí mne zahlédl soused a řekl na mne otci, že jeho syn pošlapal pole jiného statkáře, což byla téměř

svatokrádež. Když jsem se ten večer vrátil domů, otec mi dal pořádnou lekci, jak si vážit sousedovy úrody. Přestože jsem se mu snažil vysvětlit, jak ta záležitost byla naléhavá, ignoroval moje prosby o slitování a zdůraznil svůj výklad pořádným výpraskem rákoskou.

Asi ve stejnou dobu jsem se přidal ke skupině kluků z Püggenu, kteří si chtěli tropit šašky z jednoho sedmdesátiletého stařík pravidelně chodícího po písčité cestě vedoucí mezi naším statkem a pastvami na jihu. Diskutovali jsme o tom, co bychom mu měli provést, a nakonec všichni souhlasili s mým návrhem přestrojit se za ducha a tak ho vystrašit.

Zatímco ostatní kluci zůstali schovaní v lese, aby mně pozorovali, když se naše oběť přiblížila, já jsem vyšel na cestu celý zahalený do prostěradla. Ve tmě jsem sice skrz látku skoro nic neviděl, ale poznal jsem, že už je blízko, a tak jsem začal vydávat cosi, co jsem považoval za strašidelné sténání.

K mému překvapení moje nadpřirozené zjevení nevyvolalo kýžený efekt. Místo aby se stařík zhroutil strachy, začal mě mlátit po hlavě svou holí. Můj plán se zhroutil, a tak jsem se pokusil vzít nohy na ramena, ale místo toho jsem se jen motal. Bohužel totožnost provinilce v tak malé vesnici jako Püggen byla brzy zjevná, a když jsem se ten večer vrátil domů, otec mne přinutil, abych se tomu starému pánovi šel omluvit.

Měl jsem atletickou postavu a během dospívání jsem rád pěstoval různé sporty, zvláště fotbal. V zimě jsme hrávali lední hokej na zamrzlém rybníce asi půl míle od školy v Beetzendorfu jako součást tělesné výchovy. Často jsme měli nedostatek hráčů, takže se k nám občas přidal některý z učitelů. Na důkaz vděčnosti jsme pak využili každou příležitost, abychom ho srazili na led. Tyto hry nám poskytovaly

vzácnou příležitost ignorovat normální společenská pravidla, která vyžadovala úctu k nadřízeným autoritám.

Jezdecké sporty nebyly zrovna mým koníčkem, ale na koni jsem jezdil často a stal se ze mne docela slušný jezdec. Skoro každou noc jsem odváděl naše koně na jižní část našich pozemků na pastvu a ráno jsem je zase vodil zpátky na statek, kde jsme je zapřahali k různým pracím. Navíc mi otec svěřil zodpovědnost odvádět asi tak čtyřikrát či pětkrát ročně naše klisny do nedalekého hřebčína.

Když mi bylo asi tak patnáct, začal jsem se zúčastňovat každoročních krajských jezdeckých soutěží. Jezdili jsme na koních bez sedla a snažili se dlouhým oštěpem navléknout šestipalcový kroužek zavěšený asi patnáct stop nad zemí. Já jsem tu disciplínu sice nikdy nevyhrál, ale to, jak jsem se přitom naučil jezdit na koni, se mi později v armádě velice hodilo.

Měl jsem dost nezávislou povahu, proto jsem byl spokojený, když jsem dělal věci sám a spoustu hodin jsem strávil třeba studiem historie, zvláště dějin nedávných bitev 1. světové války. Fascinovala mne líčení bojů na místech jako Verdun a Dardanely, stejně tak jako operace ponorek i námořní bitvy, ale nikdy jsem nečekal, že uvidím válku na vlastní oči.

Hodně mne zajímala všelijaká technika, takže jsem strávil spoustu let během dospívání všelijakými pokusy se světlem, elektrickými motory a rádii. Nekonečné hodiny jsem byl ponořený do zkoumání, jak fungují různé mechanismy, a v naší stodole jsem si prakticky vyzkoušel různé experimenty.

Když naše rodina potřebovala světlo na centrální plochu mezi stodolami, abychom mohli vykládat vozy i v noci, nabídl jsem se, že to zařídím. Natáhl jsem drát z domu,

instaloval světlo na stodole a vypínač jsem umístil u otcovy postele. Kromě toho, že nám to umožňovalo práci i po setmění, to otci umožnilo zapnout světlo jedním cvaknutím vypínače, kdyby v noci zaslechl nějaké podezřelé zvuky. Jelikož sám nebyl technicky nadaný, moje dílko velice ocenil.

V té době musela naše rodina mlít ručně sklizené řepkové semeno, abychom získali olej na vaření, a já jsem se rozhodl, že vymyslím něco lepšího. Našel jsem jeden elektromotor a ten jsem připojil ke kolu lisu. Fungovalo to jako po másle. Zvlášť matka mi byla vděčná, že jsem jí ušetřil práci, a používala to mnoho let.

Vzdor mým úspěchům některé z mých projektů zase tak dobře nefungovaly. Párkrát to se mnou dokonce pěkně praštilo, když jsem se dotkl špatného drátu. Ale postupně, metodou pokus-omyl jsem se naučil, co mám a co nemám dělat.

Moje nejmilejší vzpomínky na naši rodinu jsou vzpomínky na společně strávené Štědré večery. Náš otec v obrovském kožichu naložil celou rodinu do velikého černého landauru taženého párem koní a odvezl nás do Rohrbergu, na slavnostní večerní mši a zpěv vánočních písní.

Po návratu domů otec s matkou zamkli dveře do obývacího pokoje. Zatímco jsem spolu se sourozenci netrpělivě čekal venku v hale a bušil na dveře, rodiče zdobili čerstvě uříznutý smrček voskovými svíčkami a rozkládali kolem zabalené dárky, vše podle starého germánského zvyku. Když skončili všechny přípravy, dovolili nám, abychom v zástupu, od nejmladšího k nejstaršímu, vstoupili dovnitř. Po vzrušení Štědrého večera jsme oslavovali Boží hod následující odpoledne velkou večeří s husou, brambory a dalšími slavnostními pokrmy.

Těsně před Velikonocemi obyvatelé malých venkovských obcí Německa často stavěli 20–30 stop vysokou pagodu z polen a dalších hořlavých materiálů na kopci u vesnice. V sobotu večer, noc před Velikonocemi, se táboráky zapalovaly. Když jsem vyrůstal v Püggenu, chodili jsme se dívat na obzor, který zářil deseti až patnácti ohni sousedních vesnic. To byla nezapomenutelná podívaná.

Následujícího rána jsem se spolu se sourozenci probouzel vedle velikonočních košíčků nacpaných dobrotami a vařenými vajíčky a potom jsme šli na slavnostní mši do našeho kostela. Později téhož dne pro nás rodiče uspořádali na zahradě hon na velikonoční vajíčko. Potom přicházel do dvora otec s vařeným vajíčkem schovaným pod sakem.

Přidřepl si, uvolnil sako a nechal vajíčko spadnout pod sebe na zem. Moje malé sestřičky ječely nadšením, že je u nich opravdový velikonoční králíček. Ačkoliv otec byl v zásadě vážný člověk, měl také smysl pro humor a bavil se tím, že si nás dobrosrdečně dobíral, obzvláště sestřičky.

Svatby byly v Püggenu velká sláva. Každý ve městě osedlal koně vyzdobeného květinami nebo jel ve vyzdobeném kočáře ve velkém průvodu na statek nevěsty, aby se s ní potom jelo do místního kostela. Po svatebním obřadu bylo zvykem, že nevěsta a ženich společně přeřízli napůl kus kmínku, který jim pak poslouží jako nohy dětské kolébky. Tradice pravila, že to mladému páru zajistí hojné potomstvo.

Zatímco tyto radostné chvíle naší rodiny a celé obce nepřestávaly, život během hospodářské krize se stal mnohem těžším.

KAPITOLA 2

ZA NACISTICKÉ DIKTATURY

1928–1936

VELKÁ HOSPODÁŘSKÁ KRIZE: 1928–1932

V roce 1929 zasáhla světovou ekonomiku finanční katastrofa, která srazila mezinárodní investice a obchod. V Německu, kde se podnikání ocitlo v recesi už v roce 1928, tento mezinárodní otřes ještě urychlil strmý ekonomický propad, který vedl k neustále stoupající hladině nezaměstnanosti.

Během těch let hospodářské krize na tom byla moje rodina mnohem lépe než mnozí jiní Němci. Ale počátek třicátých let byl pro nás také obtížný. Jako dítě jsem si nikdy neuvědomoval, jak je to vážný problém, a život mi připadal docela normální. Měl jsem stále dost jídla, spal jsem se střechou nad hlavou a chodil do školy. Hospodářské potíže byly znatelnější ve městech než v zemědělských oblastech, i když moji rodiče také prožívali každý den stres, jak se usilovně snažili zaplatit všechny účty a udržet statek na zdravém finančním základě.

Když naši rodiče nebyli schopní zaplatit včas věřitelům, přišli k nám domů úředníci místního soudu. Tyto návštěvy byly zahanbujícím zážitkem, zvláště pro mého otce. Já a moji sourozenci jsme nesměli do pokoje, když úředníci lepili Kuckucken (vládní exekuční nálepky) na dva nebo tři kusy našeho nejlepšího nábytku, jako byly šatníky a psací stoly.

Časem se otci podařilo prodat dost dobytka nebo rostlinné produkce, aby nám to umožnilo splatit našich 300 až 1 000 marek dluhů a těm kuckuckům se vyhnout. Avšak každé zlepšení bylo jenom dočasné. Nádherný dubový psací stůl mého otce měl na sobě kuckuck dvakrát či třikrát, podle toho, jak jsme se zadlužovali a oddlužovali.

Všem šesti statkům v Püggenu se ale i za těchto obtížných podmínek stále dařilo přežívat a poskytovat práci místním zemědělským dělníkům. Zatímco mnoho statkářů v Německu muselo prodat část nebo veškerou svou půdu, protože nebyli schopní splatit své účty nebo hypotéky, naší rodině se naštěstí povedlo takovému zoufalému řešení vyhnout.

Přesto otec občas musel sáhnout hodně hluboko do kapsy, aby mohl zaplatit za hnojivo, za nové zemědělské nářadí i za opravy opotřebovaných strojů, a musel zaplatit naše najaté dělníky vlastními hospodářskými produkty místo peněz. Náš statek nám poskytoval dostatek potravin, ale měli jsme málo peněz na útratu, dokonce i na takové základní potřeby jako nové ošacení nebo nové podrážky.

Tetička Hedwiga, vzdálená příbuzná, která s námi žila, nám našívala na šaty, které pro nás děti šila, značky od různých oděvních výrobců. To byl takový milý pokus nás oklamat, abychom si mohli myslet, že šaty pocházejí z opravdového obchodu, i přesto, že jsme jí to vždycky prokoukli. Asi bychom raději měli víc věcí a novější šaty než ty přešívané, které jsme normálně nosili, ale uvědomovali jsme si, že si něco takového naše rodina nemůže dovolit.

I když bylo těžké najít peníze na základní a nutné prostředky, otec si přece jen občas dopřál nějaký drobný luxus jako třeba džbánek piva nebo doutník, který tak miloval. Jednou mne poslal se džbánkem pro pivo do püggenské

hospody dole v naší ulici. Já jsem tu příležitost využil k tomu, abych poprvé v životě ochutnal pivo, a během té pětiminutové cesty zpátky domů jsem začal ze džbánku usrkávat. Když se džbánek dostal otci konečně do ruky, chybělo tam od okraje džbánku asi půl palce nebo o něco víc pěny. Otec se na mne rozzlobil a křičel: „Zase jsi to, Wilhelme, vycmrndal!" Když se stane život pro rodinu těžkým, ani děti úplně neuniknou nepříjemnému tlaku.

Jelikož hospodářská krize přišla ani ne deset let po hospodářských obtížích, ke kterým docházelo během 1. světové války a pár let po ní, vznikla tendence posilovat konzervativní společenské hodnoty a zesílila i nespokojenost s poválečným uspořádáním. Často se hovořilo o minulé válce a to vyvolávalo silné emoce.

Jako většina ostatních občanů i já jsem věřil, že k 1. světové válce došlo kvůli odmítnutí tehdejších velmocí – Velké Británie, Francie a Ruska – vzít na vědomí rostoucí hospodářskou a vojenskou sílu Německa a přiznat oprávněné místo našemu národu jako předního státu světa. Vzdor ztrátám tolika synů a otců během toho konfliktu vládl pocit hrdosti na to, že Německo porazilo Rusko a úspěšně vzdorovalo spojeným vojenským silám většiny světa po více než čtyři roky války.

Ačkoliv Německo souhlasilo koncem roku 1918 s příměřím, většina Němců nepřijala za své, že náš národ byl skutečně poražen, protože německá armáda stále existovala jako kompaktní vojenská síla a okupovala část Francie a také rozsáhlá území na východě. Místo toho mnozí, pokud ne všichni Němci, věřili, že příměří bylo výsledkem revolučních akcí levicových komunistů a socialistů na domácí frontě, kteří podkopali morálku v armádě a nakonec donutili národ, aby hledal řešení konfliktu vyjednáváním.